

PARTIDELE POLITICE

IN FAȚA ȚĂRII

SCURSUL D-lui N. IORGA

DEPUTAT DE DOLJ

A MESAGIU

ȚINUT

IN ȘEDINȚA CAMEREI DEPUTAȚILOR

DIN 16 DECEMBRIE 1922.

BUCUREȘTI

IMPRIMERIA STATULUI

1922

www.dacoromanica.ro

PARTIDELE POLITICE IN FAȚA ȚĂRII

DISCURSUL D-lui N. IORGA
DEPUTAT DE DOLJ

LA MESAGIU

ȚINUT

IN ȘEDINȚA CAMEREI DEPUTAȚILOR
DIN 16 DECEMBRIE 1922

BUCUREȘTI

IMPRIMERIA STATULUI

1922

Domnilor deputați,

Membrii acestei Camere, împărțiți în mai multe partide politice, au o multime de calități, dar au un defect: că nu se cred unii pe alii. Dați-mi voie mă să cred ceea ce s'a spus până acum de la această tribună.

Să explic de ce.

Cred pe d. Horia Furtună, care a vorbit în numele intelectualilor din partidul liberal, în numele intelectualilor țineri, căci intelectuali bătrâni s'au cam rărit, îl cred atunci când susține că în administrațiunea partidului liberal nu se petrec lucrurile pe cari, în întregimea lor, d. Horia Furtună, în numele tinerilor intelectuali din partidul liberal le arată probă.

Tot așa îl cred pe d. Horia Furtună când, de la aceeaș tribună, a afirmat că nu s'ar înțelege într-o toată cu cel mai activ, cu cel mai influent evident după președintele consiliului, dintra membrii cabinetului, cu d. ministru de finanțe, în ce privește mijloacele de a drege situațiu-

nea, rămasă nenorocită, a țării cu propriile noastre mijloace. Îi cred și nu insist mai mult fiindcă, deși am avut și eu toată viața mea o credință naționalistă, care n'a fost de formă și de fraze, o credință în vitalitatea neamului meu, a poporului din care fac parte, îmi dau seama de un lucru, că a trecut vremea când fiecare popor putea trăi fără legături cu alte popoare. Suntem prinși cu voie sau fără voie în marea mișcare în care, cu cât vom căuta să ne asigurăm un mai bun loc, cu atât și noțiunea pe care o avem despre rolul propriei noastre vitalități va fi mai clară.

Tot așa nu aş stă împotriva părerilor d-lui Iamandi, care reprezintă valorosul club liberal din Iași al d-lui Mărzescu, când d sa afirmă că nu i este rău sub raportul unei înaintări pe care nu o poate oferi așa de repede o grupare mai mică și de un viitor mai îndepărtat, și cred că sub acest raport îi este mai bine d-lui Iamandi în partidul liberal și cred chiar că e mai bine să păstreze ceva amintiri culturale în legătură cu mine și să facă o carieră aiurea decât să caute o nouă concepție culturală în partidul liberal și să găsească mijlocul unei rezezi parveniri în săracul nostru partid.

Tot așa dați-mi voie să cred și pe d. Irimescu Cândești când a explicat politica

din Dâmbovița. Eu cred că explicațiile d-sale privitoare la politica din Dâmbovița, date sub forma unui răspuns la întrebările unui valoros preopinent (ilaritate), cred că aceste explicațiuni se pot aplica și altor județe, cari sunt exact în aceeași situațiune: între tiranie și între demagogie, demagogia având tot dreptul să strige împotriva tiraniei, tirania având și ea dreptul să mustre demagogia pentru fapte pe cari le face uneori cu cea mai laudabilă dintre inconștiențe. (Ilaritate).

Mai departe, să-mi dați voie iarăși să cred că deosebirea între părerea mai veche a d-lui Tătărăscu despre nevoia de a se reface toată viața politică a țării, pe care a exprimat-o într'o carte pe care am avut plăcerea să o laud, pentru că într'adevăr merită să fie laudată, despre toate relele unui regim care există și acum, cu toată pătrunderea unui număr de tineri în organizațiunea criticată de d. Tătărăscu — și în neajunsurile acestea cred și eu —, că deosebirea între părerea exprimată în această carte, vrednică de toată lauda, și între politica pe care împrejurările vieții o impun chiar unui tânăr cu cele mai vădite intențiuni de a îndrepta țara prin talentul și energia sa, că această deosebire, zic, este una inevitabilă, fatală, pe care nu o poate îndrepta Dumnezeu și pe care, evident, nu o pot îndrepta nici

ea. Cartea rămâne ; activitatea d-sale de asemenea ; istoricii viitorului vor avea grija să pună de acord părerile exprimate într'o tinerete promițătoare cu activitatea pe care o vârstă mai înaintată în cunoașterea realităților a impus-o d-lui Tătărescu.

Am auzit și pe reprezentanții a două din provinciile românești. Despre cea de-a treia va vorbi d. Lăpădatu.

Ea cu d. Lăpădatu mă întâlnesc în toate domeniile, și dinainte pot să declar că orice opinii ar avea d. Lăpădatu în ceea ce privește rolul pe care îl joacă în partidul liberal, acolo în Ardeal, opiniile acelea, — în ceea ce-l privește pe dumnealui—le împărtășesc. Iar, în ceea ce privește opiniile exprimate, cu privire la Bucovina și la Basarabia, de cei doi oratori cari s'au strecurat în numele lor la tribună, d. Iorgu Toma și d. P. Haipa, dați-mi voie să spun că o parte din lucrările spuse de dumnezeilor le iau asupra mea, asupra conștiinței mele.

E adevărat, cum spune d. Iorgu Toma, că refacerea națională a Bucovinei a pornit dela o mișcare culturală. E foarte adevărat că consolidarea stăpânirii românești în Bucovina nu se poate face în momentul de față, pentrucă nu e nimic cultural în perindarea oportunistă, prin toate alcătuirile ministeriale, a oamenilor

cari odată au reprezentat un ideal, iar în momentul de față reprezintă numai o dibace potrivire cu schimbările pe care le suferă viața politică.

Și, iarăși, când d. Iorgu Toma a vorbit despre o gospodărie a Bucovinei, care nu se poate înjgheba, când a vorbit despre ruinele cari nu se pot reface, eu aprob cu atât mai mult această parte din discursul d-lui Iorgu Toma, cu cât de mai multe ori am văzut Bucovina în această stare, și cu cât, călătorind în alte țări, am văzut regiuni devastate mai fundamental decât regiunile dela noi, aduse însă, prin sforțările comune ale unor popoare harnice, într'o stare cu care nu poate stă alături aceea a câmpiilor de luptă de pe pământul nostru și din Bucovina, de atâtea ori străbătută de deosebite armate.

În ceea ce privește părerile pe cari le-a exprimat d. Halipa despre Basarabia, nu cred că administrația pe care o avem în Basarabia este model. Dați-mi voie însă să repet aici ceea ce am spus acum câțeva vreme unui American — mă vizitează și pe mine Americani, pentru că eu nu mă pot duce la dânsii. (Mare ilaritate, aplause).

O voce: De ce nu vă duceți în America?

D. N. Iorga : Aș avea intențiunea să mă duc, dar nu mă ajută mijloacele. (Mare ilaritate).

D. P. Bujor : Dar la Paris vă puteți duce ?

D. N. Iorga : Observați, onorată Cameră, un om de cultură, un fost rector de Universitate, un fost președinte de Senat și director de revistă, care crede că aruncă o injurie unui coleg al său, pentrucă acesta se duce ca să îndeplinească la Sorbona funcțiunea de profesor agreat la care-l chiamă acea Universitate. (Aplause îndelung prelungite; strigări repetate de bravo).

D. P. Bujor : (Intrerupe).

D. N. Iorga : D-le președinte, vă rog să-i permiteți d-lui Bujor să vorbească ori cât de mult, pentrucă nimeni nu doarește mai viu decât mine să se vadă ce zace sub pretențiunile d-lui Bujor.

D-lor, d. dr. Lupu a fost chemat de o Universitate din America, care i-a cerut d-sale, d-lui Lupu, să-și spuie părerile cu privire la situațiunea dela noi, și d-sa a spus ceace am citit și eu într'o foaie „America“, la care colaborez, anume că țărani, atunci când vor mai fi alegeri, să vie să ne spargă capul, iar, în ceace privește pe primul ministru, dacă nu-și va retrage anumite acuzațiuni aduse d-lui dr. Lupu, și pe cari

nu le iau asupra-mi, atunci d. Lupu va sill pe d. prim-ministru al țării să-și facă testamentul! Aceasta am citit-o și eu în acea foaie „America“ pe care, dacă doriți, pot să v'o aduc și mâine.

Dar să fiți siguri d-lor, că eu nu am să mă duc la Paris să țin conferințe, în care ași spune că am intențiunea să sparg capete e oamenilor, nici să ameninț pe cineva că o să-l silesc să-și facă testamentul dacă nu are opinii bune despre mine și despre faptele mele. (Aplause, strigăte de bravo).

D-lor, eu eram deprins într'o Cameră veche, în care inteligența se găsea pe fiecare bancă, eram deprins să se facă glume și să li se răspundă cu aceleași calități, într'un fel care singur poate permite bunele raporturi, cum existau în Camera de atunci. (Aplause).

D. P. Bujor: Intrerupe.

D. N. Iorga: D-lor, cea mai mare înșușire a unui om inteligent este să înțeleagă o glumă și să fie în stare să răspundă cu una tot așa de bună! (Aplause).

D. P. Bujor: (Intrerupe. Intreruperi pe băncile țărăniște).

D. N. Iorga: Ei bine, d-le Bujor, d-ta ai dreptate: eu am să mă duc la America să calomniez Statul român, iar d. Lupu se va duce la Sorbona să țină conferințe! (Zgomot, intreruperi pe băncile țărăniște, applause).

D. C. Spineanu: (Întrepreri).

D. N. Iorga: D-le Spineanu, d-voastră faceți confușiune între d-rul care m'a precedat, și care avea ceva pentru d-voastră, și eu, care nu am nimic pentru d-voastră! (Aplause, sgomot, întrepreri pe băncile țărăniște).

D. C. Irimescu Căndești: D-le Iorga, nu e demn de răspunsul d-voastre!

D. N. Iorga: Revin la Americani.

D. C. Spineanu: D-le Irimescu, d-ta ai fost naționalist odată!

D. C. Irimescu Căndești: D. Iorga este aci: să spună d-sa dacă am fost eu vreodată paruzianul politic al d-sale. Am fost însă totdeauna admiratorul d-sale ca om de știință.

D. N. Iorga: Am regretat toată viața că nu mi-ați fost partizan! (Ilaritate).

Revin acum la American. Americanul meu, cel care a venit la mine, mi-a vorbit de împrejurările din Basarabia. Este adevărat că el nu fusese acolo, dar i s'a arătat cam stau lucrurile cu privire la administrația românească în această frumoasă provincie, ai cării locuitori, români și ne-români de sânge, se bucură de cea mai călduroasă iubire din partea tuturor.

După ce și-a arătat părerile lui, anuma că s'ar cuveni ca în Basarabia să fie o administrație mai bună decât cea care

este acum, eu i-am pus o întrebare, pe care v'o comunic și d-voastre.

I am spus: d-le, dacă Americanii din America de Sud, cari au dese schimbări de regim și schimbările acestea de regim se fac în forme revoluționare, ceea ce este un lucru rău, căci revoluțiunea este un lux și trebuie să fii idiot ca să faci revoluțiune când nu ai nevoie de dânsa. (Aplause).

D-lor, este vorba de o conversațiune cu un American, și vă rog să nu o întrerupați. (Haritate).

Deci dacă acești Americani din America de Sud, cari fac o mulțime de greșeli, ar veni la d-voastre, la Americanii din America-de-Nord, și v'ar rogă să luați în stăpânire teritoriile acelea vaste, bogate, în care sunt republicile cari nu se înțeleg nici între ele, și nici deosebitele partide în fiecare din ele, d-voastre, primind, să zicem, din interes de filantropie această conducere a Americii-de-Sud, ați putea să trimiteți, cu clasa aceia conducătoare așa de numeroasă, așa de mult de deprinsă cu afacerile publice, ați putea să trimiteți numărul de oameni distinși necesari pentru a administra bine aceste teritorii? A spus: nu. Apoi, dacă d-voastre, în fața de dezvoltare a culturii d-voastre politice, nu sunteți în stare ca deodată, când vă so-

mează cineva, să trimiteți un aparat complet pentru un teritoriu care e aproape atât de mare cât al țării d-voastre, cum ni pretindeți nouă, o țară care abia am scăpat din cea mai grea sarcină pe care a putut-o îndeplini o țară : de a stă de strajă în fața unei civilizațiuni pe care trebuie să o apere, fără s'o poată împărțiși complet, cum ni cereți nouă să găsim deodată toate elementele trebuitoare pentru a conduce în așa fel, în cât să ne satisfacă întâiu pe noi, — că noi suntem mai sensibili decât d-voastre, — și, pe urmă, dacă voiți, și pe d-voastre, administrația acestei provincii basarabene ? Americanul, un om de bun simț — de aceea recomand oricui să se ducă cât mai mult în America, fiindcă acolo de sigur este un loc potrivit pentru a potoli anumite nerăbdări și anumite porniri, fără care se poate trăi și lucra, și ca atât mai bine pentru acel om și pentru țara în care se găsește acel om, — Americanul s'a declarat foarte satisfăcut de explicațiunea mea. Nici nu i am spus că este administrație bună în Basarabia, dar nici n'am recunoscut că putem de-ocamdată să dăm o administrație-model.

Dar la un lucru nu m'am înțeles cu d. Halipa. Noi ne cunoaștem bine ; am făcut campanie electorală împreună, am vorbit înaintea acelor admirabili alegă-

tori basarabani pe cari noi nu i-am înșelat și nici nu am fi în stare să-i înșelăm și să le smulgem alte voturi decât cele ieșite din conștiința lor: cine a făcut aceasta cu atât mai rău.

Să-mi deă voie însă d. Halipa să-i spun ceva. Avem dreptul să ni spunem și ceea ce e mai rău, o cred, dar nu în așa fel în cât lumea întreagă să știe, nu exagerațiunile lucrurilor cari s'au întâmplat, dar chiar acele lucruri pe cari noi, numai când ne vom convinge că nimeni nu le poate îndrepta în țară, să le strigăm lumii întregi. Dar, câtă vreme le putem îndrepta, să nu le strigăm. (Aplause).

Fiindcă am acasă o bibliotecă întreagă rusească împotriva stăpânirii noastre în Basarabia—am broșuri pe cari nu le are d. Halipa, pe cari le-am găsit la Paris pe cheiuri, să zicem: în urma unui asalt voievod al meu împotriva țării românești, și, după ce am atacat țara mea, m'am dus pe cheiuri să mă răcoresc și am găsit broșuri pe cari nu le cunoașteți d-voastre, în englezește și în franțuzește. Și în ele este citat tot răul pe care îl spunem noi la mânia, controlat sau necontrolat.

Dar care e casa de om în care să se strige toate necazurile pe fereastră? (Aplause prelungite). Așa încât până aici eu am crezut o sumedenie de lucruri, fără rezervă. Ce cred despre ceea ce a

spus d. Dr. Jianu, trebuie să dorm o noapte și mâine, dacă ar fi ședință, să-mi exprim păreața, iar despre întreruperile cu care a fost întâmpinat d. Dr. Jianu, îmi trebuie cel puțin o săptămână să mă desmeticesc și pe urmă voi exprima valoarea parlamentară a camecilor care l-au întrerupt, deși d. Dr. Jianu spunea, mi se pare, că poate să fie întrerupt.

După părerea la care m'am simțit îndatorat față de discursurile rostite de la această tribună trebuie să mai adaug un lucru: mulțumirea pe care o simt eu, care am apucat sfârșitul unei generațiuni ce părăsise fraza și venia la o realitate umilă, când văd revenind fraza în toată maiestatea ei, și în discursurile reprezentanților majorității, și în discursul cui a vorbit în numele minorității. Ca orice om incapabil de frază, am o mare admirație pentru dânsa, așa în cât la un moment dat aveam o adevărată părere de rău că nu mai răsonă fraza acelor mari oratori din vremea antică. Ea a revenit, și e datorită mea să salut pe luptătorii care s'au perindat după tradițiunile ei cele mai bune acolo la tribună.

Vin la d. raportor. Pe d. raportor îl cunosc din cărțile pe cari le-a prezentat la Academia Română — verbesc fără ironie — și în care a tratat cu multă competență anumite probleme relative la viața

muncitorească în societățile moderne. D. raportor, cu multă abnegație și-a luat rolul sincer de simplu escou. Un tânăr care consimte să fie numai un simplu escou al Mesajului — pe care Soveranul pune numai iscălitura sa, dar în inițiativa căruia Soveranul nu are nici un rol — e un tânăr care merită toată lauda. Un tânăr care părăseș e orice drept ar avea de a adăugi reflecțiile sale și nu face altceva decât să parafrazeze Mesajul, e fără îndoială unul înaintea mândreții căruia simt de datoria mea a mă înclina.

Dar, în acelaș timp, în răspunsul la Mesaj trebuie să se exprime ceva și din curentele cari sunt în Cameră, pentru că nu poate să fie o Cameră așa de supusă, în cât să nu aibă absolut nici o altă opinie decât opinia pe care-o are banca ministerială, atunci când prezintă spre iscălire Mesajul. Căci acesta este rostul discuției, de o parte sunt părerile guvernului pe cari dacă nu le acceptă Soveranul, guvernul este silit să demisioneze, pe de altă parte sunt curentele din Cameră. Și, dacă este o vreme care trebuie să aibă multe curente, desigur că este vremea de acum. Din ciocnirea curentelor din majoritate iese firește răspunsul la Mesaj. Intr'o Cameră pe care am prezidat-o și care a avut așa de scurtă durată, de vreme ce eră amenințată, după cum știți cu

toții, buna ordine în această țară, în această Cameră a fost oarecare dificultate să se facă răspunsul la Mesaj.

Făcuse cineva o încercare: am intervenit apoi eu și s'au cerut schimbări în numele partidului național din Ardeal; a fost astfel o întreagă discuție cu privire la Adresă. Este cineva dintre d-voastre, d. Biberea, care știe de aceste discuții. Și de acolo a ieșit o Adresă care cuprinde o mulțime din acele indicații cari pot să facă pe Suveran să și dea seama de curentele din Cameră.

În această Cameră nu este așa. Să-mi dați, deci, mie voie să reprezint eu unul din curentele cari se găsesc în această Adunare.

Întâiu este vorba de încoronarea dela Alba-Iulia. Voi spune aici ceea ce am spus oriunde: că prin încoronarea dela Alba-Iulia s'a făcut omagiu nu numai lui Mihai-Viteazul, care a stat câtăva vreme acolo, nu așa de mult cum se crede, nu trecutului românesc al Albei-Iulii care mai nu există, ci, când la Alba-Iulia s'a făcut încoronarea Regelui, aceasta s'a făcut ca un omagiu adus Ardealului, ca o închinare a tuturor față de trecutul de rezistență al acelor frați, pe cari în sfârșit i-am putut cuprinde în brațele noastre. Un partid nu putea să lipsească. Numai partidul prezidat de d. Mihalache pu-

teă să lipsească, partid care, fără nici un fel de ironie, caută să dea Regelui însuși o altă situațiune într'o nouă Constituție. Regele este pentru ei un simbol. Ce să te duci d-ta la un simbol, la încoronarea unui Rege, care își pune pe cap un simbol, coroana ? Acestea sunt forme din trecut, pe cari le păstrezi doar ca să ai un element de unitate. Înțeleg deci foarte bine de ce partidul prezidat de d. Mihalache nu a venit la Alba-Iulia. Nu este noul care se dă în vânt pentru armată, pentru toate jertfele cari s'au făcut, pentru tot acest ceremonial al trecutului romantic. Este un partid practic, care frământă instinctul național al masselor și mai pune într'insul, ca să crească mai repede, dacă este nevoie, și puțin internaționalism. (Aplause prelungite).

D. V. Madgearu: O-le profesor, vă rog...

D. M. Iorga: Lasă-mă să-mi isprăvesc fraza, creștine, și mă vei întrerupe pe urmă. (Ilaritate). Va să zică, amestecă și puțin elemente de internaționalism, precum o dovedesc înseși prefețele, repetite, ale programului prealabil și ale programului definitiv ale acestui partid. Dar, în numele naționalismului, d. Virgil Madgearu, pe care îl cunosc din vremea când colaboram la „Neamul Românesc”: eră un copil as atitica, iar eu om în toată firea, dumnezeului se ridică să-mi explice...

D. Virgil Madgearu : Nu să vă explic, ci să vă rog să precizați în ce constă internaționalismul partidului țărănesc, pentru că nu pot să vă fac d-voastră de-zenoarea, că acele extrasele chibzuit, puse față în față într'un ziar, ca «Universul», să vă fi convins pe d-voastră să există vreo contingentă între doctrina partidului țărănesc și doctrina comunistă.

D. N. Iorga : Va să zică aici sunt trei întrebări ; și, vedeți, eu fac pe distingo, — pe latineste bine conjugat... (Înteruperi). Va să zică d-voastră aveți voce să decizați rău, de ce nu mi dați voi mie, să conjug bine? (Claritate). Prin urmare, încă odată, aici avem a face cu trei lucruri : «Universul», gazeta care calomniează partidul țărănesc ...

D. V. Madgearu : Din interes politic.

D. N. Iorga : Din interes politic, fie. Ei bine, voi comunică, fiind și eu colaborator la «Universul», voi comunică această plângere directorului ziarului, ca să vă lămurească.

D. V. Madgearu : Nu este o plângere, este o constatare.

D. N. Iorga : Această constatare, prin urmare, pentru ca altădată să fie mai drept față de d-voastră. Cred că v'am înțeles foarte bine.

Al doilea, un mic amănunt. Un moment, vă spun drept, au trecut fieri prin mine,

căci mi-am zis : dar dacă nu voi putea răspunde, ce mă fac ? (Haritate).

Dar al treilea, te întrebi d-ta de ce vorbesc de internaționalism față de partidul țărănesc ? Un partid care primește ca autor al Constituției sale pe omul care a servit, împotriva armatei românești, pe ocupanții germani, acest partid nu înțelege măcar ce însemnează naționalismul. (Apluse prelungite și îndelung repetate).

D. V. Madgearu : D-le profesor, constet întâiu ce ați adus un argument pe care l'ați părăsit, ați adus ca argument faptul că în expunerile noastre de motive privitoare la programul nostru ar fi o notă internațională. Prin răspunsul d-voastră l'ați părăsit și suntem satisfăcuți.

D. N. Iorga : Nu l'am părăsit de loc, dar am adăugat peste el ceva.

D. Virgil Madgearu : În ce privește adănsul d-voastră, indiferent de opinia pe care d-voastră puteți să o aveți asupra activității d-lui Stere în timpul războiului nostru, aceasta nu poate să vă îndreptățească pe d-voastră ca, prin faptul că d. Stere este autorul proiectului nostru de Constituție, să spuneți că partidul țărănesc este un partid internațional. Ce ați spus d-voastră, d-le profesor, dacă eu, din faptul izolat ca d-voastră, de când ne regăsim din nou în această Cameră, în

loc să vă țintii atacurile acolo (arătând către banca ministerială) le îndreptați continuu împotriva noastră, ce ați zice dacă din acest fapt ați deduce că există un acord între partidul naționalist-democrat și între guverna ? (Aplauze pe băncile țărăniști, protestări din partea majorității).

D. N. Iorga : D-lor, sunt foarte interesante chestiunile cari se ridică în felul acesta. Eu vroiam să fiu cu mult mai scurt și să ating numai unele probleme, dar fiecare este liber, când i se face o operație, să apuce de mânerul cașitului și să-l infunde. Nu este vinovat chirurgul. D-voastră spuneți că poate cineva să primească pentru a redacta Biblia pe un necredincios. Aceasta ar însemna că Mitropolitul Primat să primească, pentru a redacta rugăciunile sale, pe cineva care să nu aparțină nici unei religii și care să-și fi răs de Dumnezeu în stradă ! (Aplauze prelungite din partea majorității). Iar, în ceea ce privește pactul cu partidul liberal, eu am un pact, tăcut, cu toți oamenii cu minți, ori din partidul liberal, ori de aiurea : că mai înainte de orice trebuie să treacă iubirea față de această nație și grija de ordinul care trebuie să domnească în această țară. (Aplauze prelungite, strigăte de bravo ! Majoritatea se ridică în picioare aplaudând)

Câți coronăci am mâncat eu de pe urma

acestei politici, să dea Dumnezeu să te sature cu atâția în toată viața! (Ilaritate, aplause).

D. P. Bujor : (Înterupe și nu se aude).

D. I. C. Brătianu, președintele consiliului : Imi pare rău că nu ați auzit nici astăzi lecția pe care v'a dat-o în ultima frază. (Aplause prelungite din partea majorității).

D. N. Iorga : D-ilor, revin la ceea ce voiam să spun. A fost o întrerupere : m explicat ; care am câștigat și care am păgubit de pe urma ei, o să judece alții decât membrii acestei Camere.

De la Madgearu, ne cunoaștem și o să ne cunoaștem mai bine : să știi dumneata că nu cel dintâi succes hotărăște într'o luptă politică. Într'un popor care se trezește la democrație, cine folosește de nebunia dinâi nu este acela care va folosi de cuminștenia de pe urmă. (Aplause).

Dar iată ce voiam să spun. Voiam să spun că, dacă eră un partid care trebuia să fie acolo, acela eră partidul național din Ardeal. Aceasta trebuia s'o facă partidul național din Ardeal, în loc să umble după asociații pe cari, fiindcă i-a plăcut, i-a găsit și îi are. Dar întrebarea poate să fie numai dacă partidul național din Ardeal îi are el pe asociații săi, sau—și aceasta se va hotări în viitor—dacă asociații, ieri fără popu-

laritate, nu pot să-i aibă în scurtă vreme în buzunar, într'unul din acele buzunare cunoscute ale politicianilor români de aici, pe acest partid național din Ardeal, care crede că într'o tovărășie hotărăște acela care poartă numele de șef, sau acela care flutură programul d-lui Nițescu de la Brașov. Hotărășe a eiă cari au mai multă îndemânare, și în materie de îndemânare o au mai multă acei puțini cari s'au aliat cu cei mulți, decât acei mulți cari nu au îndemânare, — aceasta nu înseamnă inteligență; poate să însemne și inteligență, dar eu prefer să-i zic: îndemânare.

Dar ceace vreau să zic e că, încă eră un partid care trebuia să fie acolo, la Alba-Iulia, eră partidul național din Ardeal, care atunci eră orfan și își căută părinții pe toate drumurile. La mine nu, dar în alte părți: de la d. Marghiloman până la dumneelor (arată către țărăniști) și-a căutat părinții, și, în sfârșit, a crezut că-i recunoaște în figura d-lui Mihail Cătacușino, unul din șefii democrației române și a asociațiilor săi. (Aplause, ilaritate).

D. I. Pardos: Dar sunt oameni foarte de treabă.

D. N. Iorga: D. Pardos dă partidului național din Ardeal certificat că sunt oameni de treabă. Iată încă o ocaziune de

a hămuri lucrul. D. Pardos, deputat de Prahova, m'a intrerupt și ieri, crezând că-mi aruncă o injurie în obraz...

D. I. Pardos : Nu !

D. N. Iorga : Nu ! Atunci să-mi facă un compliment (ilaritate) vorbind de legăturile mele cu partidul tsakist, și pe urmă—obiceiu napoleonian—acest tîaăr și-a încrucișat brațele pe piept și și-a arătat cele două rîndari de diați, cari formează valoarea sa esențială în această Cameră.

D. I. Pardos : D-le profesor, nu vă dau nici un răspuns la această insultă pe care o resping.

D. N. Iorga : Va să zică, a spune unui om că are dinți frumoși, singural lucru pe care-l găsesc la d. Pardos, este o insultă ?

D. P. Bujor : (Interrupe și nu se aude).

D. N. Iorga : D-le președinte, am plăcerea să vă rog să chemați la ordine pe d. deputat Bujor, fiindcă a spus că mă puns la rezon și că nu sunt cuvințios. La acest lucru, în afară de Parlament, am mijlocul de a-i răspunde ; în Parlament, însă, n'am decât autoritatea d-voastră : chemați-l la ordine. (Aplause prelungite din partea majorității, sgomot)

D. M. G. Orleanu, președinte : D-le Bujor, ați spus cuvintele cari vi se impută ? (Sgomote) p

D. P. Bujor : D. Iorga și-a luat rolul de a ridiculiza pe toată lumea, și dacă d-sa o continuă pe tema aceasta, atunci voiu continua să-l întrerup mersu. (Mare sgomot, întreruperi).

Să înceteze cu această atitudine față de noi și atunci eu voiu căntă să retractez cuvântul. (Mare sgomot).

D. M. G. Orleanu, președinte : Vă rog să retractați cuvântul ! (Mare sgomot).

Voci : La ordine !

D. N. Iorga : Nu, nu, d-le președinte, pe cuvântul meu de cinste, d. Bujor, fostul rector al Universității, mi-a adresat cuvintele pe cari i le atribuiu. (Mare sgomot).

Voci : La ordine !

D. M. G. Orleanu, președinte : Vă chem la ordine cu înscriere în procesul-verbal. (Mare sgomot).

D. V. Madgearu : D-le președinte, vă rog, în numele minorității, ca în tot timpul să rugați pe d-nii deputați din majoritate să se poarte cuviincios și să nu mai fim ridiculizați și batjocoriți în felul acesta. (Mare sgomot).

Voci : La ordine !

D. M. G. Orleanu, președinte : D-le Bujor, nu există Camera în care să se asvârle cuvinte insultătoare ca acelea pe cari le ați asvârlit d voastră. (Mare sgomot. D. Iunian voc ferează).

D-le Iunian, vă rog să stați jos, că vă chem la ordine. (Mare sgomot).

D. N. Bălănescu : D-le președinte, noi vom să ascultăm pe d. Iorga.

D. N. Iorga: D-lor, am înțeles, din sgomotul care s'a făcut acolo, de opozițiunea care m'a oprit a continuă, acest lucru: că glumele mele nu-i plac și că nu mi se permite să fac o glumă pe socoteala cui a strigat câteva minute ieri la mine.

D-sa are voie să strige, că este mai tânăr, iar eu să răspund unuia mai tânăr, n'am voie! (Ilaritate). Eu renunț la orice glumă în cecece vă privește pe d-voastre, dar să nu vă supărați deloc când vă voi spune serios lucruri pe cari le voi putea dovedi.

Al doilea, ce o să-i fac eu aceluia "din d-voastre cari va mai glumi cu mine? (Răsete). Ce să-i fac,? Il supun judecării d-lui președinte și a opiniei publice și-l trec pe tablelele istoriei! (Ilaritate).

Prin urmare, revin (întreruperi). (Către d. Iamban). Dacă ași fi numai eu cu d-ta, multe lucruri am înțelege, dar mai sunt și alte inteligențe, și aceasta nu este o glumă.

D. P. Bujor: Dumneata nu poți să spui o vorbă fără răutate. (Sgomot, întreruperi).

D. N. Iorga : D-le președinte, știi d-ta de ce nu pot eu spune nici o glumă fără răutate? Fiindcă nu am învățat bunătațea creștină la colegul meu d. Bujor! (Aplause prelungite, ilaritate).

D. P. Bujor: Ea sunt așa de bun, că m'am făcut naiv fără să știu că naivitatea este o calitate a unui om. Și un om bun poate să fie sau creștin, sau necreștin, poate să fie om bun chiar un Chinez, Indian și alții.

Cine nu e creștin acela nu e om bun ?
(Înteruperi, sgomot).

D. N. Iorga: Aceasta, să zicem, că n'a fost nimic, și continuăm. (Mare ilaritate, aplause).

D. P. Bujor: Iar răntate !

D. N. Iorga: Partidul național din Ardeal cred ca nu putea lipsi dela încoronare, și iată de ce. Întâiu fiindcă încoronarea are acolo în Ardeal un rost pe care noi ori cât ne-am trudi, nu-l înțelegem pe deplin. Stăpânirea noastră românească n'a fost contestată acolo în Ardeal sub forma națională, ci a fost contestată, —văd aici pe reprezentantul Maghiarilor loiali, dar mai știu că sunt și alții mai puțin loiali, — am fost ataeți, din mai multe părți, pentru motivul că este un Rege încoronat, care nu mai domnește, și este un Rege care domnește și n'a fost încoronat. Și atunci încoronarea Regelui României, acolo pe pământul Ardealului, era o absolută necesitate, și anume pentrucă această părere nu era răspândită numai între cei cari nu sunt Români de sânge, dar și între Românii

de sânge: anumiți agitatori răspândiseră ideea, că Regele, până când nu se va încorona pe teritoriul ardelean, nu este rege deplin.

Sunt lucruri pe cari noi nu le putem înțelege în totalitatea lor decât după explicațiunei, dar cari acolo sunt în conștiința oricărui locuitor original din Ardeal. Coroana Sf. Ștefan este atât de veche și așa de sacră în închipuirea fiecăruia, încât nici nu se vorbește numai de Stat, ci se vorbește în rândul întâiu de coroana Sf. Ștefan. Și cine zicea: coroana Sf. Ștefan, zicea o mulțime de lucruri materiale, dar înțelegea și unele lucruri mistice. Acum, că noi n'am putut cumpăra coroana Sf. Ștefan, pe care regentul Horthy nu ne-ar fi ținut-o la dispoziție — dacă i se raportează gluma pe care am făcut-o, îl rog să nu se supere pentru aceasta și să nu ia nici o măsură în contra mea —, dacă această coroană nu îi este dată, avem totuș o coroană care, dacă nu însemnează un lucru mistic, însemnează sângele nostru vărsat pentru drepturile noastre și pentru libertatea creștinilor din Orient, coroana aceea de fier pe care cu fier am căpătat-o, fier am pus într'însa și cu fier ascuțit o vom apăra împotriva oricui. (Aplause prelungite).

Când vine cel mai devotat națiunii sale dintre Regi, acela pe care l-am vă-

zut cu lacrimi calde pe obraz pentru suferințele noastre, în vremea când la București erau oameni cari jucau roluri în politică și cari rânjiau de câte ori lacrimi răsăreau în ochii noștri în pribegie, când Regina, care a uitat de rangul Său, pentru a-și aduce aminte de dănsul numai dacă eră o mângâiere de dat, un bolnav sau un rănit de îngrijit, dacă eră o vedenie de trecut înaintea ochilor cari trebuiau să se închidă, când aceste suflete aveau să primească din partea unui popor întreg cea mai înaltă mulțumită pentru ceea ce au făcut în folosul acestui popor cu lacrimi din ochi și sânge din inimă, puteă oare cineva care consideră politica drept altceva decât un joc de abstracții și un vâlmășag de interese, puteă el să lipsească dela o zi neuitată, cu gândul la care sute de ani au adormit, cum spune poetul, înaintașii noștri? (Aplause prelungite și îndelung repetate).

Dar se va zice că n'au fost înștiințați. Ei bine, i-am înștiințat, și le-am spus ceea ce și astăzi le-aș spune, dacă i-aș vedea aci în Cameră, și cu dumnealor, deși acum în mare deosebire de păreri, în ce privește drumurile ce le urmăm, ne putem înțelege în atâtea privinți, le-aș spune un lucru: Nu eră vorba de partidul dela guvern. Până când ne vom înțelege cu toții — și aceasta nu se va

Intâmplă niciodată, — până când, deci, ne vom înțelege cu toții, trebuie să prezideze cineva o astfel de ceremonie. Și ceea ce am spus în gazeta mea o spun și aci. Niciodată nu voi avea prilejul să colaborez în aceeaș alcătuire politică cu actualul președinte al consiliului, nici n'am intențiunea de a-i întinde mâna pentru altceva decât pentru întâmplătoare întâlniri, cari trec dincolo de marginele intereselor de partid.

Este un lucru pe care l-am hotărît de atâtea vreme și pe care l-am ținut cu atâtea punctualitate, încât nu mi se poate arunca bănuiala de a pregăti acum cine știe ce combinațiuni. Nu sunt din aceia cari aruncă toate injuriile unui guvern, pentruca, în urmă, a doua zi să mă înțeleg cu el. Și aceasta nu este o glumă, este un adevăr! Nu pot să fiu bănuit pentru intențiuni de colaborare.

Dar, dacă nu colaborez cu un șef de guvern ca să întăresc țara, nu voi colabora cu alți șefi de partide sau cu partide, cari, cu ori câți șefi ar avea în acarență, în realitate nu au nici unul, pentru a slăbi solidaritatea acestei țări. (Aplause prelungite).

Dar d. I. I. Brătianu a ieșit din obiceiul partidului său. Partidul liberal-național faceă o dibace politică de oportunism în politica externă. Așă au fost împrejură-

rile, de pe vremea lui Dimitrie Sturdza. Se făcuse tradițiunea de a merge cu Puterile Centrale, fără multă dragoste pentru dâsele și gata de a le părăsi când ar veni alt moment, chiar dacă ne-am găsi într'o împrejurare delicată: pregătindu-ne pentru unii și mergând cu ceilalți. Dar tocmai faptul acesta, că, după mult sbucium, el s'a hotărât să risce pe seama partidului și a persoanei sale, să risce totul pentru a lua acea hotărîre care ar apăsa greu și pe umerii omului celui mai dârz în deciziunile sale, aceasta îi dădea dreptul să aibă un loc de onoare la încoronarea de la Alba-Iulia. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

O spun aceasta eu, adversar politic, și o spun aceasta fiindcă sunt adversar politic. Căci, dacă nu aș fi, nu aș spune o. Este rolul unui adversar politic, ca, față de un Român, și el având aceeași conștiință și aceeași inimă, să fie mărturisitor de adevăr, pentru ca, în schimb, să primească din partea celui alt, atunci când este vorba de participarea la opera națională, recunoașterea deplină. (Aplause prelungite). Și eu o fac.

Dar, mă rog, acolo, în afară de meritele Regelui și de meritele Reginei, în afară de vrednicia unui popor întreg care se încunună în afară de smiarurile acelea, atât de puternice, în cât pare că se de-

schideă pământul ca să iasă din adâncul lui toți aceia cari se înșirau sub drăpele sfâșiate, ce treceau înaintea Suveranului, eră munca partidului național ardelen, eră sânguința lui, a acestui partid național din Ardeal. O spun încă odată: partidul național din Ardeal a ținut trează conștiința națională de acolo luptând în parlament și în închisori—, și poate și dincolo de închisori ar fi mers ca să apere aceste drepturi—, și fără acest partid, în care se întrupaseră sufletele Românilor de dincolo, noi nu am fi avut Ardealul. Dar, dacă îți dai seama de partea pe care ai avut-o acolo, să nu te orbească suferința de astăzi, pentru ca să te gândești la bătrânețe: ce păcat că nu am fost și eu în ziua aceea ca să pot spune de dansa și durerea să-ți rămână în inimă, fără ca și în conștiință să găsești o scuză că prin această lipsă ai comis o deserțiune față de tine înșiși!

În Adresă este un alt pasaj asupra căruia este bine să ne oprim puțin: acela care privește legăturile externe ale României.

Aici se spune că noi avem dorința unor legături «de prietenie sinceră» cu toate popoarele. Imi veți da voie, d-le raportor, să vă spun, că noi nu avem a face cu popoarele; noi avem a face cu Statele și «prietenia» este o chestiune de sentiment.

Eu nu mă simt în stare să am o atitudine prietenească față de oamenii cari au ocupat doi ani și jumătate pământul României, și cari nu ne au cruțat nici o umilință și nici o prigonire (aplause).

Noi avem legături de prietenie cu prietenii noștri, dorința de pace toată lumea o poate aștepta dela noi: noi nu am sărit în capul nimănui, ci am srit doar pentru dreptul nostru; dar ce a înducat generația noastră, nu o va uita nici odată. Nu o va uita și nu o va ierta. Dar, în noua colaborațiune pacifică a lumii, noi vom avea față de oricine atitudinea pe care ni-o va impune iubirea sa de pace și colaborațiunea sa activă la opera de pace.

În privința aceasta nu poate să existe nici un fel de îndoială.

Aș mai obișnuiesc un lucru, în afară de dorința de a face o deosebire netă. Aici nu se vorbește de aliați, de popoarele nobile, de marile popoare lângă cari am stat noi și ne-am luptat pe viață și pe moarte, pentru triumful dreptății. Și, cât vom trăi noi, nu se poate să facem amuziunile cele mai depărtate la războiul pe care l-am purtat, biruind, fără să se stabilească o distincțiune între acei cu cari am luptat și între acei contra cărora am luptat. (Aplause).

Să mă ierte d. raportor al Mesajului.

care altă dată va fi poate mai bine inspi-
rat și deosebirile acestea se vor face ne-
ted. În timpul din urmă, fiind vorba de
grija firească pentru armată, — îndată
mă voi ocupa de această parte — ai-
neva mi-a atribuit intențiunea de a
merge la ministrul de război și de a
spune să facă ce o face, ca să încheie o
înțelegere cu guvernul sovietic, fiindcă
țara noastră nu s'ar putea apăra.

Ea am credința—firește ca oricine—că
armata noastră va fi totdeauna gata să
apere împotriva oricui—și nu cu scăderile
de ieri, teribilele scăderi de ieri, cu efec-
tele lor fatale —, de a apăra fără aceste
scăderi pământul României întregite.

Dar eu cred, că națiunea aceasta a
noastră are într'însa virtuți de sponta-
neitate așa de extraordinare, încât,
dacă un guvern inconștient ar lăsa să
slăbească puterile noastre militare, ceea ce
am fost în stare să facem în Moldova
încă am fi în stare a face. Nu există pe
lume popor care să ne poată stăpâni la
gradul la care s'a ridicat conștiința de
noi înșine. (Aplause).

Când flacăra din noi se va stinge, nu-
mai atunci va fi primejdie.

Ea să mă duc la ministrul de război și
să-i spun că mi-e frică de o armată mer-
cenară, de armata sovietelor, compusă
din Chinezi, din dezertori austriaci, din

oameni al căror curaj vine din porția mai mare de hrană pe care o dă o țară flămândă sau din leafa mai mare în vâble depreciate cari li se aruncă? Să-mi fie mie frică de dânsii pentru țara mea?! Ferească Dumnezeu!

Dar cred și eu că față de guvernul sovietic, care are dreptul să și stăpânească țara — fiecare popor are concepțiunile sale politice și primește guvernantiile corespunzătoare acestei concepțiuni politice — față de guvernul sovietic, pe care nici nu l-am instalat ac'o, precum n'ci n'avem gândul la noi acasă să facem un guvern care să corespundă aceluia, trebuie o politică, dar una singură. Și eu nu mă tem nici de propaganda sovietică. Am văzut propaganda pe care o făceau soldații ruși când erau acasă la noi, în țara bolșevică, și am văzut și imensul hohot de răs al unei rațiunii de bun simț, cu care s'au întâmpinat toate aceste întefiri (Aplause).

Niciodată în clasa noastră conducătoare nu se va găsi cineva care să consimtă a traduce în românește o Constituțiune al cărei prim articol începe așa — termenii sunt aceștia — Constituți(a sovietică se găsește la sfârșitul cărții tipărite de d. Gusti, în traducere autentică — : Este o »republică pentru muncitori pentru soldați și pentru țărani«.

Și într'un alt articol al Constituției

(XIII 65) se arată că sunt trei categorii de oameni cari n'au dreptul să voteze: nebunii, hoții și burghezii. (Ilaritate).

Cum m'aș teme de propaganda unor oameni cari au în Constituționa lor astfel de aberațiuni? Prin urmare, de temut nu mă tem, dar cred că pentru demnitatea Statului român și feță de guvernul sovietic nu trebuie să avem o atitudine care să se schimbe, ci o siigară atitudine bine definită, neprovocantă, în servicial nimănu, absolut pacifică, dar care să nu varieze după împrejurări.

Nici un guvern să nu arate pumnul dincolo de Nistru, unde sunt lucrari cari nu ne privesc decât sub raportul umanității, și nici un guvern să nu trimită bezele în această direcțiune, fiindcă în materie de bezele avem o altă direcțiune în care putem să le trimitem, (Ilaritate).

Trec la partea privitoare la armată.

D-lor deputați, nu toți dintre noi — pentru că aceasta este o adunare care reprezintă și provinciile alipite — au văzut anumite acte ale dramei naționale. D. Buzdugan, de pildă, Bessarabia pe care îl iau așa în sfârcul biciului, uneori, a numiți coligi oia majoritate, și fac rău pentru că nu și dau seama de valoarea ei, ca om de cultură și de frumusețe transformare, în sens românesc, săvârșită în-

tr'însul, crescut în alte idei și care acum este legat cu toate fibrele ființei sale de această Românie, din care face parte și Basarabia lui—, a văzut și demnealui condițiile cu totul particulare, în care au pornit armatele noastre, ca să se așeze și în Basarabia și ca să desrobaască și Ardealul. Se umblă zile întregi ca să găsești puști, care funcționau ori nu funcționau—după dezarmarea de către Germani—și bucoți de uniformă dispartate din care izbuteam să facem o haină convenabilă pentru cele câteva mii de oameni, pe cari i-am trimis, lunecând ca picioarele desculțe, însângerate, pe ghiță, ca să aducă solia libertății în Ardeal. Cine a văzut o armată biruitoare de atâtea ori cât a biruit armata lui Napoleon, nu o poate iubi așa de mult, cum iubim noi armata pe care am văzut-o ca o colecțiune de măcenici, de glorioase fantome în care se strângea ideea libertății întregului neam românesc. (Aplause prelungite).

E foarte trist, d'lor, că un general care a avut o mare parte în conducerea armatei noastre — și nimeni nu s'a gândit pentru motive politice să-i detrage din meritele militare, merite pentru cari l'am salutat și l'am lăudat, cu orice prilej, fiecare din noi, — acest general, prea ocupat cu alcătuirea unui partid și cu

menținerea celei mai rele guvernări pe care a avut-o această țară — și evident că acesta a fost, după umila mea opinie, guvernul averescan —, generalul Averescu — n'aș zice pentru dorințe de popularitate, dar nici nu-mi pot explica motivul — a lăsat ca această armată să facă întâiul pas înapoi, cu trimiterea la cămin, împreună cu îmbrăcămintea. Cu aceasta s'a făcut cel dintâiu pas îndărăt, pentru armata care a ajutat pe frații basarabeni să se libereze, care a ridicat steagul românesc în Cernăuți și care a făcut ca Ardealul să devină pământ românesc.

Ei bine, după cecece s'a petrecut în timpul guvernării Averescu, e foarte greu ca această armată să fie adusă din nou la cecece fusese. Inșă este așa de mult o datorie absolută, ca, sacrificând ultimul ban — și în această privință calculele d-lui ministru de finanțe, foarte precise totdeauna, trebuie să cedeze înaintea unei realități așa de strigente — s'o refacem, în cât mărturisesc că, dacă aș avea răspunderea guvernului și mi-ar fi dat să aleg între două lucruri : să am armată, cu care să apăr teritoriul românesc și să dau faliment, sau să nu dau faliment, dar să n'am armată, aș da faliment, dar aș păstra armata. (Aplause prelungite).

D. Ion I. C. Brătianu. președintele consiliului : Dați mi voie, d-le Iorga,

sunteam în situațiune să păstrăm și armata și să nu dăm faliment.

D. N. Iorga : Este cel mai bun lucru care se poate. Dar trebuie să adaug, d-le prim ministru, că răspunsul acesta n'ați fi putu' să-l dați zece zile mai înainte.

D. Ion I. C. Brătianu, președintele consiliului : Il puteam da acum șase luni.

D. N. Iorga : Este o iluzie.

D. Ion I. C. Brătianu, președintele consiliului : Nu.

D. N. Iorga : Aceasta însemnează, că sunteți în partidul d-voastră cum este un rege într'o monarhie constituțională : domniți, dar nu governați. (Iaritate).

Prin nrmare, încă odată : orice, numai noi să avem m'jocul de a ne apăra. Și cum ? Nu cu arme, desprecieate — nu zic că aceasta este acum, dar să ferească Dumnezeu să fie, — nu cu arme fără cartușe, — nu zic că este acum, dar ferească Dumnezeu să fie vreodată, — nu cu ofițeri rău plătiți, cari se plâng pe toate cărările că n'au cu ce și hrăni familiile. Mai bine tăiați rosturile inspectorilor, cu cari ori și ce partid, și nu numai al d-voastre, răsplătește meritele electorale. Tăiați superflul, care șipă în cluburi : scoateți-i afară pe ferestă din club, și dați ceace trebuie ofițerului român, pentruca alături de caracterul militar să aibă demnitatea lui de om în societatea în mijlocul căreia trăiește. (Applauze prelungite).

Mai e un lucru: binevoiți să creșteți la țară, împotriva unei anumite propagande, simțământul militar al țaranului, care acesta va fi și la primjdiile viitoare, de care, iarăși, să ne ferescă Dumnezeu, dar nu ne temem de dăosele, garanție pentru pastrarea și dezvoltarea Statului nostru. (Aplause).

Ajung acum la un alt punct din Messaj. Un punct cu bucurie mare: D-voastre vă simțiți datori să dați României o Constituție.

În această privință pot să fiu foarte scurt, pentru că părerea pe care o exprim acum, am mai exprimat-o și altă dată.

Țara Românească nu moare, dar, de suferit greu, suferă. Eu am găsit oameni cari se plâneau că le lipsesc lemne, oameni cari se plâneau că le lipsește pâinea, oameni cari se plâneau că le lipsește cultura, oameni cari se plâneau împotriva dezordinii administrative; în sfârșit, am găsit oameni de toate categoriile cari se plâneau de câte ceva. Dar până acum nu am găsit—și nici nu am auzit—că vreun singur Român s'ar fi plâns că trăește cu Constituțiunea cea veche—care nu s'a aplicat—în așteptarea Constituțiunii celei noi—sare nu are să se aplice. (Ilaritate).

De sigur, pentru un guvern care nu are altă ocupațiune este foarte frumos să se ocupe de darea unei Constituțiuni!

Vedeți, în această privință cei dela 1866 și au dat seama mai bine de situațiune, și au înțeles că, atunci când nu poți face unui popor o haină pe măsură, te duci și cumperi cea dintâi haină pe care o găsești la croitor. S'au dus și au cumpărat o haină dela un croitor belgian.

Dar astăzi se pare că noi avem pretențiuni mai mari, cu mijloace tot așa de mici: să dăm o Constituțiune pentru România-Mare.

Aceasta însă, d-lor, presupune o mulțime de lucruri pe cari noi nu le avem. (Intreruperi).

Nu vă supărați, nu sunteți d-voastre mai sgomotoși decât dumnealor din opoziție. Eu cred că, în această privință, d-lor desfid orice concurență.

Eu zic, că d-voastre nu sunteți în măsură să faceți Constituțiunea. De ce?

D-lor, Constituționi de acestea se află pretutindeni: și în această privință să nu se supere prietenii noștri poloni, căci, cu toată silința pe care mi-am dat-o, în Constituțiunea polonă n'am găsit nimic nou, precum nici în Constituțiunea Cehoslovacă, în Constituțiunea acestei republici, care astăzi e prezidată de un filosof: nici într'insa nu sunt concepțiuni originale.

Dacă însă, d-lor, este vorba să facem o

Constituțiune bună, trebuie mai întâi să cunoaștem profund obiceiurile juridice ale poporului nostru. Veți crede că d. Disescu o să vă dea asigurări în această privință? Fericit d. Disescu, că vă va asigura pe d-voastră, dar mai fericit d-voastră că-l credeți (ilaritate)! Dar pe lângă aceasta să nu uităm un lucru, d-lor, că poporul acesta își are datinele lui, care, până când nu nu vor fi încorporate în Constituțiune, ea va fi pe din afară, după cum pe din afară a fost și Constituțiunea cea veche.

D-lor, noi avem obiceiuri de drept, cari sunt legate de întreaga noastră dezvoltare istorică, și avem și obiceiurile națiunilor cari trăiesc împreună cu noi, în cuprinsul acestei țări.

D. Sandor Iosef: Bravo!

D. N. Iorga: Și se cere ca și în adâncul sufletului lor naționalitățile să aibă putința de a jură pe Constituțiune, iar nu numai ca să-și îndeplinească o datorie de formă.

Dar pentru a face aceasta e nevoie de ceva mai mult decât numai discuțiunea în comisia constituțională, care se urmează cu o sârguință vrednică de laudă în fiecare dimineață.

Merg acum în alt domeniu și repet ceea ce am spus și cu prilejul răspunsului la Mesajul din sesiunea trecută: Aveți

d-voastre calitatea de a votă o Constituție? Eu pentru d-voastre pun întrebarea numai de formă, căci părerea d-voastre unanim este, că aveți această calitate.

Voci : Sigur.

D N. Iorga : Nu m'am înfocit un singur moment de credința d-voastre, și credința d-voastre vă v'a mântui. (Haritate).

Dar eu nu mă mântui cu credința d-voastre ! Știu că pe lângă aceasta mai este o teorie, pe care nu o ignorez deci, deși pe care nu o pot admite, dar mai știu un lucru : că se cer anumite condițiuni și indicarea unor anumite articole cari ar trebui să fie schimbate de o Constituție.

D. Micescu are altă părere, dar azi relațiile d-voastre cu d. Micescu nu sunt de așa natură ca să vă sprijiniți pe argumentele sale. (Haritate).

Vă să zică, se cer anumite forme, precum și indicarea anumitelor articole de discutat într'o Adunare aleasă anume pentru ca să voteze puncte de Constituție.

Dar se zice, d-lor, că de la 1914 încoace un fel de vag mandat de Constituție plutește asupra capetelor tuturor deputaților și senatorilor cari se succedă. Să creadă un metafizician asemenea : eu nu sunt metafizician, nu umblu în

regiunile acelea ; prin urmare, nu pot crede lucruri, cari se găsesc dincolo de toate formele și dincolo de toate tradițiunile. Dar să admitem că d-voastră ați făcut această greșală de formă din motive de necesitate națională, fiindcă, dacă ați fi crezut că Constituțiunea este un lucru așa de extraordinar de important, ați fi putut să o votați, cu oarecare aprobare a țării. Pentru aceasta ar fi trebuit, însă ca, lăsându-ne la o parte pe noi, din vechiul regat, cari suntem obișnuiți să fim maltratați de toate guvernele pe rând—dacă o fi vreodată la putere al meu, nu voiu maltrata pe nimeni, nici chiar pe dumnealor țărăniști, acum, dacă o să fie maltratat, când vor fi dumnealor la guvern aceasta ar fi un lucru teribil, dar nu-mi inchipuie, după prevederile mele, că se va întâmpla, așa că voiu dormi liniștit în noaptea aceasta ca și în celelalte nopți (iluminare), măcar provinciile unite cu vechiul regat să fi fost reprezentate în chipul cel mai larg și generos. Și aceasta eră cu putință.

Nu mă întind mai mult, dar știe toată lumea că în partidul liberal au existat, în Ianuarie trecut, două curente: unul care cerea să mergă alături, nu numai cu ceea ce reprezintă d. Nistor în Bucovina și mai ales cu ceea ce crede că reprezintă

d. Inuleț în Basarabia, dar cu ceea ce mai mult din greșeala d-voastre din majoritate și mai puțin din propriul merit al dumnealor, reprezintă partidul național din Ardeal. Să-mi explic paranteza. Partidul național din Ardeal crede că ar fi foarte puternic pe acolo, chiar dacă n'ați fi făcut d-voastre anumite greșeli. Eu am altă credință. Orice *da* al partidului național din Ardeal cuprinde pe jumătate un *nu* pentru felul d-voastre de a trată lumea și de a administra. Și puteați să aveți o reprezentare adecvată a Ardealului. Era vorba de câteva mandate și—pentru numele lui Dumnezeu!—le-ați refuzat, ați vrut să le refuzați, ați iatrebuintat acest pretext pentru a i refuza pe ei. Un grup de Ardeleni v'a băgat în minte această idee, că e de ajuns să amble anumiți agenți falși în Ardeal pentru ca tot Ardealul să meargă cu d-voastre. Și nu a fost așa, și vă zbateti de atunci necontentit în Ardeal, și, fără de nici un folos pentru d-voastre, ați băgat în bucluc și bietul partidul național.

L'ați luat mai întâiu la cercetare : de ce este regionalist ?

Ați făcut un fel de gogoriță din acest regionalism. Oamenii, cari suat în mare parte naivi, nu puteau dormi noaptea. Se trezeau soțiile cu soții lor zbuciumați de

vedenii îngrozitoare și i întrebau ce este. Și răspundeă nenorocitul: Sunt regionalist! N'aveă nici o dreptate soțul: puteă să se odihnească lângă soție, sau lângă cine s'a găsit. (Ilaritate). Nu e vorba de loc de o pertractare politică, ci numai de hazardari în viața particulară a oamenilor, și din partidul național. Ei bine, aveau dreptul să spună că regionalismul nu este un păcat. Căci noi trebuie să avem o formă particulară de viață românească, pe câtă vreme există o formă particulară de viață provincială, pe care nici un decret-lege nu a putut-o înlătură. S'au speriat nenorociții și au crezut adevărat că înainte de toate trebuie să se spele de regionalism. Și umblau ca ucigașii regelui Duncan din »Macbeth«, spunând că au o pată regionalistă pe mână și trebuie să și-o spele, până le a eșit înainte marile partid democrat de aici, cu ligheanul și ibricuc trebuitoare, pentru a li spală restul împreună cu regionalismul. (Ilaritate). Căci eră un singur rost pe care-l puteau aveă, și acel rost eră un rost regionalist. I-ați omorit; i-ați silit la o sinucidere, fără cea mai mică generozitate, după ce i-ați refuzat la o colaborare folositoare și pentru dâșii și pentru d-voastre și pentru țară.

Întreb ce poate să însemneze d. Maniu, așezat după luminile clubului Vănicu din

Calea Victoriei, în vecinătate imediată cu Majestaten Sa, dar fără nici o cameră de comunicare subterană până la poarta pe care o cunoașteți foarte bine d-voastră. (Ilaritate) Da, ați împiedecat oameni cari la Cluj erau cava și pentru ei și pentru noi, și i-ați făcut să vină la București, pentru că să nu fie nimic, nici pentru ei, nici pentru noi. Iată efectele alegerilor pe care le-ați făcut.

D. V. Madgearu : Aceasta ați dorit.

D. N. Iorga : Vezi că eu am pentru toată lumea, de ce te grăbești ?

D-lor, nu voi căută să lungesc această discuție, vorbind într'un domeniu în care—să nu se supere d. Madgearu—, dacă eu cunosc lucrurile mai puțin decât d. Madgearu—nu se poate omagiu mai sincer decât cel pe care i-l aduc,—d. Madgearu prezintă mai puține garanții în ceea ce privește experiența decât d. Vințilă Brătianu. Nici eu nu cred că politica de contingentare, de permisuri (zâmbete), nu cred că această politică salvează România și că anumite taxe pe grâu îndeamnă pe oameni să lucreze mai mult decât acum. Pentru a drege finanțele, bani se pot lua de aiurea decât dela acei cari muncesc mai greu și mai cu folos în această țară. Vedeți că tot știu puțină economie politică, căci, vorbind, eu am tot tras eu coada ochiului la

d. Madgearu. (Ilaritate). Tot așa nu cred că teoria termometrului, care aparține d-lui Vintilă Brătianu, este o teorie sănătoasă în domeniul economiei politice. D-nealui zice așa: Iau de gât leul și îl silesc să crească, îl tot lungesc de gât neconținut, chiar cu riscul de a face din el un animal desagreabil (ilaritate). Și, când voi reuși să lungesc leul, atunci în același moment am și îmbunătățit situația țării.

I-am spus deunăzi, și dați-mi voie să repet public comparația: un medic se duce la un bolnav și îi pune termometrul, vede că termometrul se ridică la 40 de grade, și medicul se supără, nu pe boală, ci pe termometru. Așa este și cu leul față de scăderea economiei naționale, cum este și cu medicul care dă vina asupra termometrului care arată 40 de grade și lasă pe bolnav să sufere mai departe.

Cred că în alte mijloace decât acesta trebuie să se găsească asanarea. Și termin partea de critică pentru a pune concluziile, căci nu vreau să abuzez, chiar dacă așa și de zece ori mai mult decât d. Madgearu. (Ilaritate).

D. V. Madgearu: Vă promit că nu o să vorbesc nici un minut când veți fi președintele Camerei.

D. N. Iorga: Până în ziua când se va întâmpla aceasta, aveți o datorie de re-

cunoștință față de mine. Când eram președinte, a cerut cuvântul d. Madgearu, care avea obiceiul, moștenit dela d. Cuza, de a vorbi trei zile. Și l-am întrebat: d-le Madgearu, trei zile vorbiți? Mi s'a părut că a zis, trei zile. Și atunci i-am dat cuvântul cu aceste vorbe: aveți cuvântul, d-le Madgearu, însă vă rog să începeți cu zina a dona. (Uaritate).

D. V. Madgearu: Iată o mică răntate.

D. N. Iorga: Dar dumneata vei mai avea ocazie de a vorbi, fiind generos și bogat.

Adresa spune la sfârșit că ați isprăvit cu chestia rurală. Credeți că ați isprăvit-o, cu ajutorul d-lei General Averescu, pe baza telegramei dela Gurbăneșii. Eu cred că chestiunea rurală va fi isprăvită când vom vedea semănături pe tot pământul românesc, dar nu atâta vreme cât județe întregi sunt pârloagă. Cred că o fi și o greșală a țăranului, nedepriș a lucra pe seama lui, dar este și o greșală a cui îi schimbă necontenit stăpânirea de pe un loc pe altul. Țăranul român nu este un Țigan, să l muți cu șatra de pe un ogor pe altul; aceea ce i-ai dat, să-i dai cu chibucială și cu toate garanțiile trebuitoare. Și, al doilea, să-l organizezi în așa fel încât să nu rămâie și fără credit și fără instrumente de muncă, și fără stat și fără sămânță. Căci,

dacă ai scos pe marele proprietar, să pui în loc o altă realitate, tot așa de binefăcătoare, într'o privință, cum a fost marea proprietate, capabilă de efort.

Dar veți zice: de unde vin neajunsurile pe cari le-am constatat? Aceste neajunsuri le-am constatat nu numai față de d-voastre, liberalii No. 1. Fiindcă acuma sunteți numai liberalii No. 1; mai sunt liberalii No. 2, cari sunt averescanii, și chiar dumnealor, adversarii d-voastre, țărăniștii, pleacă dintr'o concepție abstractă și mecanică, ce vine de a dreptul dela liberalismul cel dintâi. Toți dați constituții, legi, forme, reforme.

Dar mai trebuie și altceva: trebuie ca societatea însăși în realitățile ei concrete, în formele ei organice, cu forțele ei morale, să intervie. Pe dânsa trebuie să o cunoașteți, lucru fără de care puteți să tot umblați la formele constituționale și administrative și va fi zădarnic.

Dacă în vechea Românie, în mica Românie veche, ne ajungea jucăria aceasta cu minutarul, pe care l porți cu degetul la un censornic stricat, toată opera pe care o faceți d-voastră astăzi, pe care au făcut-o și averescanii ieri și pe care dumnealor țărăniștii sunt în stare să o facă mâine, adăugând fiecare critica: dar de ce ai umblat d-ta cu minutarul așa și nu altfel? e zădarnică. De oarece nu cu

minutarul trebuie să umbli, ci trebuie să saui la resorturile cele adânci, și resorturile acestea adânci nu se vor mișcă decât printr'o nouă viață morală.

Și atunci, să mi dati voie să spun că, în viața noastră politică, nu mai sunt acum mai multe partide politice, ci sunt numai două sisteme. Și oricât de bogati ați fi toți și de ori câte partide ar fi reprezentat sistemul mecanic, geometric, aritmetic, ne-nuflețit, formal, și chiar dacă, pe de altă parte, sistemul organic al forțelor morale ar fi reprezentat de cel mai sărac dintre partide, de cel cu mai puțin aderenți în epoca aceasta, când ajung două vorbe aruncate sufletului, apries de dorința dreptății, al țărânului nostru, pentru ea el să meargă ca la războiu, în foc pentru d-a oricât de sărac și de rău întâmpieat în unele părți ale corpului electoral ar fi partidul care reprezintă necesitățile acestor organice, ale noii ordine morale, viitorul este cu acesta și nu cu celelalte.

Și viitorul acesta nu va fi, când îi va veni rândul, al unui singur partid, viitorul acesta va putea să fie al întregii națiuni.

Când din mijlocul oamenilor cari cred cum cred eu, ar fi însărcinat cineva — nu este o petiție făcută nimănui — ar fi însărcinat cineva, zic, să caute pulsul adevărat

al acestei țări, să întrebe, în țara aceasta, cu simț de legalitate și de respect față de dreptatea omului și de sufletul lui, masele electorale, împiedicând cumpărările de voturi, creșcă nu o face numai un partid, ci mai multe, și împiedicând și agitațiunile acelea criminale, cari fac pe om să voteze în folosul celui ce se înfățișează înaintea lui cu cine știe ce iluzii periculoase, pe cari le face să treacă înaintea ochilor lui, când un astfel de om, cu conștiința necesităților morale și forțelor organice ale acestei națiuni, ar fi însărcinat să cerceteze adevărata voință a țării, el fără îndoială că nu ar avea pretenția egoistă de a țineă pentru dânsul, prin orice mijloace, cari s'ar opune înseși rațiunii lui de chemare la guvern, o putere pe care ar fi dator să o împărtășească cu toate elementele în adevăr cerute și ieșite din voința liberă a poporului românesc.

Dar voința aceasta ar însemna suprimarea tiraniei de sus și zdrobirea demagogiei de jos. (Aplauze prelungite).

VERIFICAT

1987

